

5756к

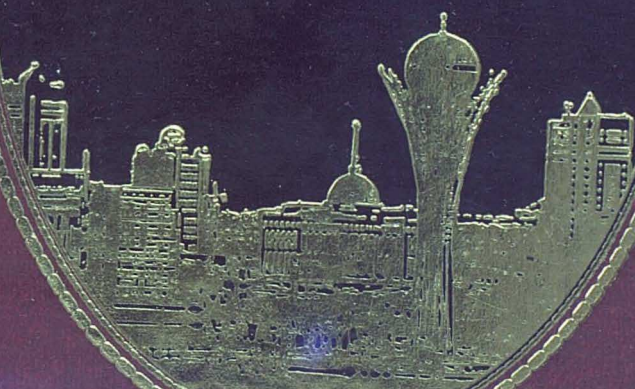

АСТАНА ЖАЗУШЫЛАРЫНЫҢ ҚИТАПХАНАСЫ

АСТАНА

ҚАЗАҚТЫҢ
ШАҢЫРАҚ
ҚАЛАСЫ

АСТАНА ЖАЗУШЫЛАРЫНЫҢ КІТАПХАНАСЫ

Редакция алқасы

Өмірзақ Шөкеев
Шерхан Мұртаза
Әбіш Кекілбаев
Мырзатай Жолдасбеков
Фариза Оңғарсынова
Рымғали Нұрғали
Төлен Әбдік
Әнес Сарай
Сұлтан Оразалинов
Ақселеу Сейдімбек
Алдан Смайыл
Сауытбек Абдрахманов
Жолтай Әлмашұлы

АСТАНА ЖАЗУШЫЛАРЫНЫҢ КІТАПХАНАСЫ

АСТАНА
—
ҚАЗАҚТЫҢ
ШАҢЫРАҚ
ҚАЛАСЫ

“Фолиант” баспасы
Астана-2005

ББК 63.3 (5 Қаз)

А 89

*Астана қаласы әкімінің
бағдарламасы бойынша шығарылды*

А 89 Астана — қазақтың шаңырақ қаласы.
Құрастырған Алдан Смайыл. — Астана: Фолиант, 2005.
— 424 б., суретті.

ISBN 9965-35-021-3

"Қазақтың шаңырақ қаласы" атты тарихи-танымдық жинаққа Астананың тарихы, елорда ретінде қалыптасу кезеңдері, республикамыздың тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың астана ауысуындағы тарихи ерлігі мен қайраткерлігі жайлы публицистикалық зерттеу мақалалары топтастырылып отыр. Еңбекке сондай-ақ ежелгі Ақмола-Қараөткел өңірінің тарихи тұлғалары туралы ғұмырнамалық шығармалар, атақты ақын-жыраулардың өлең-поэмалары да енген.

Кітап қалың оқырман қауымға арналған.

А 0503020905
00 (05) - 05

ББК 63. 3 (5 Қаз)

ISBN 9965-35-021-3

© Смайыл А., 2005

© "Фолиант" баспасы, 2005

Бұл жерде енді Отанымыздың жүрегі соғуда
Заман мен заңғар
Президент және Астана
Дәуірді таң қалдырған даналық
Астананы асқақтататын ұлттық рух
Ақмола Ғұндардан қалған атау
Ақжол қалашығы
Ақмоладағы ереуіл
Тарихтан тәбәрік
Жыр тұнған

АСТАНА – ТӘУЕЛСІЗДІГІМІЗДІҢ БОЙТҰМАРЫ

Еліміз тәуелсіздік алғалы бері қол жеткізген ең үлкен табыстарымыздың бірі — Ұлы дала төрінен жаңа астанамыздың бой көтеруі дер едім. Өйткені, мейлінше қысқа мерзім ішінде көз сүйсініп, көңіл толатындай әсем Астананың салынуы — ел экономикасының күрт дамуына тың серпін беріп қана қоймай, қазақ елінің бүгінгі аяқ алысына бүкіл әлем жұртшылығының назарын аудартып отыр.

Астана — тәуелсіздігіміздің бойтұмары. Астананың гүлденуі — бүкіл Қазақстанның гүлденуі. Бүгінде еліміздің барлық үлкен қалалары Астанаға қарап бойларын түзеп, көркейіп, сәулеттеніп, тұлғаланып келеді.

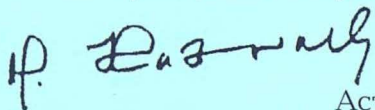
Қай елде болмасын, ұлттың бетке ұстар зиялы қауымы, ірі шығармашылық өкілдері мен әйгілі өнер шеберлері көбіне-көп сол елдің астанасында өмір сүріп, еңбек етеді. Ұлты бетке ұстап, маңдайына басатын туындыларды өмірге әкеледі.

Сондықтан біз Астананы ірі мәдениет пен өнер ошағына, шығармашылық ұясына айналдыруды о бастан-ақ жіті назарда ұстадық. Осы мақсатта үлкен білім және өнер ордаларын аштық. Тиісті жағдай жасап, бірқатар қаламгерлер мен өнерпаздарды көшіртіп алдық. Дарынды жастарымыздың жаңа буындарын оқытып, тәрбиелеуге көңіл бөлдік. Жылдар өте келе, солардың арасынан халқымыздың рухани кемелденуіне қызмет ететін, еліміздің даңқын алыстарға жаятын айтулы тұлғалар өсіп жетілетініне кәміл сенемін.

Астанада шын мәнінде ХХІ ғасырдың ұлы істері атқарылуда. Сондықтан қаламгерлер қауымы оның шынайы жылнамасын әзірлеуден, күрделі жағдайда қаз тұру кезеңіндегі тыныс-тіршілігін мұқият ой елегінен өткеріп, жан-жақты жазып көрсетуден сырт қалмаулары тиіс деген пікірдемін. "Астана жазушыларының кітапханасы" кітаптар дестесінің шығарыла бастауын осы мақсатта дер кезінде қолға алынған игі іс деп есептеймін.

Қолға алған істеріңізге сәттілік тілеймін! Осы дестеден оқырманға жол тартатын кітаптардың қалың жұртшылыққа айтар ойы терең, жеткізер ғибраты мол болсын!

Қазақстан Республикасының Президенті

Нұрсұлтан Назарбаев

Астана, Ақорда, 2005 жыл

ХАЛЫҚТЫҢ
ҚАЛАУЫ,
ҒАСЫРДЫҢ
ТАҢДАУЫ

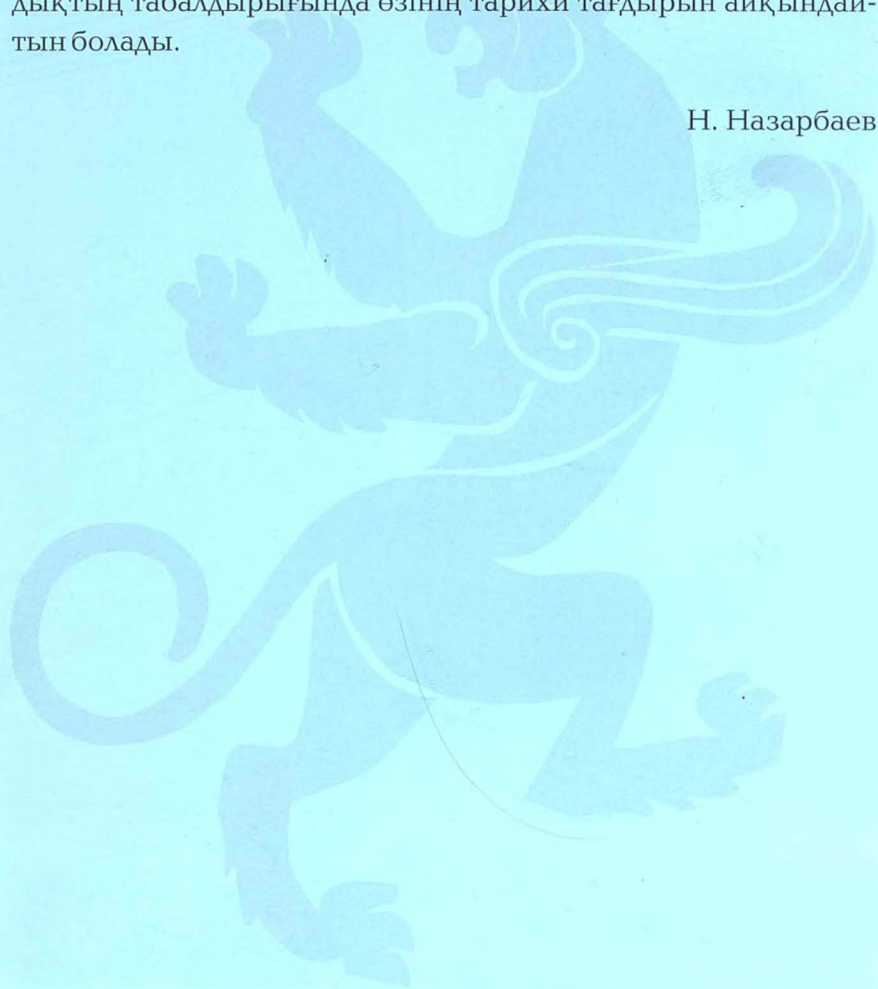

Бұдан былай және ғасырдан ғасырға, осында ұлан-байтақ елдің кіндігінде халық тағдыры үшін өміршең маңызы бар шешімдер қабылданатын болады. Бұл жерде енді Отанымыздың жүрегі соғуда. Осы жерден Қазақстан үшінші мыңжылдықтың табалдырығында өзінің тарихи тағдырын айқындайтын болады.

Н. Назарбаев

АСТАНАНЫ КӨШІРУ – ПІСІП ЖЕТІЛГЕН ҚАЖЕТТІЛІК

*Президент Назарбаевтың 1994 жылғы
6 шілдеде Жоғарғы Кеңестің таңертеңгі
пленарлық мәжілісінде сөйлеген сөзінен*

...Халқының саны бір жарым миллион шекке жетіп қалған Алматы тәуелсіз мемлекеттің астанасына қойылатын талаптарға сай келмейді. Ол аумақтық тепе-теңдік пен кеңістікте орналасуы жағынан да көп үміт күттіретіндей емес. Мұндағы үйлердің биіктігі мен бос алаңдардағы тығыздық та тым жоғары. Оны кеңейтуге деген мұқтаждық жағадан алып тұр, бірақ бұған қажетті жер жоқ. Оның үстіне, Қазақстанның басқа қалаларымен салыстырғанда Алматыда жаңа құрылыс салу тым қымбатқа түседі. Ал егемен ел ретінде біз бұрын қажет болмаған жаңа әкімшілік үйлерін салуға мәжбүр боламыз. Олардың арасында Парламентке, Сыртқы істер министрлігіне, Қорғаныс министрлігіне, Ұлттық қауіпсіздік комитетіне, банктерге және басқа, соның ішінде шетелдіктерге де арналған үйлер кешені бар.

Қазіргі астанадағы экологиялық жағдай жыл санап шиеленісіп барады. Атмосфераның ластануы жағынан, әсіресе қысқы кезде ол Қазақстан қалаларының ішінде бірінші орын алады. Қазір оның көшелері мен ауасы 150 мыңға жуық әртүрлі көліктің түтінінен зардап шегуде. Астана әуежайы іс жүзінде қаланың ішінде орналасқан және әуе қатынасына кедергі келтіретін тұманға жиі тап болады. Бұл қала шегінен тыс жерден халықаралық маңызы бар жаңа ірі әуежай салудың қажеттігін туғызады.

Оңтүстік облыстармен салыстырғанда Солтүстік аймақтағы халықтың тығыздығы едәуір төмен. Халықтың көші-қонын Қазақстанның басқа аймақтарына ауыстыру экономикалық және әлеуметтік тұрғыдан тиімдірек. Жаңа астана болашағы зор ірі өнеркәсіп орталықтарына жақын болуға және мүмкіндігінше шектелмеуге тиіс.

Менің тапсырмам бойынша мемлекеттің жаңа астанасын орналастыруға оңтайлы жерді анықтау мақсатымен республиканың бүкіл аумағы егжей-тегжейлі зерттелген. 32-тұрғыдан жүргізілген талдау барлық нұсқалардың ішінен ең дұрысы Ақмола қаласы екендігін көрсетті.

Қаланың жағдайы, оның аумағы сәулет тұрғысынан кез-келген жобаны жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Ақмола Қазақстанның географиялық орталығында және маңызды шаруашылық аймақтарына таяу, ірі көлік жолдарының торабында орналасқан. Онда қазір 300 мың адам тұрады және қазіргі бас жоспарға сәйкес халықтың санын 400 мыңға дейін көтеру көзделіп отыр.

Қаланың өмірін қамтамасыз етудің негізгі жүйелерінің жағдайы да ешқандай мәселе туғызбайды. Мұнда жылумен және газбен қамтамасыз ету жақсы жолға қойылған, сумен жабдықтаудың барлық мәселелерін Ертіс — Қарағанды — Есіл каналының қысқа ғана үзiгiн салуы шешiп бередi. Осының бәрiн қоса алғанда, Ақмолада көлiк инфрақұрылымы жақсы дамыған, экологиялық жағдай да жақсы және ол болашақта да сол күйiнде сақтала алады.

Астананы көшіру процесі бір күндік іс емес және ол негізінен шамамен 2000-шы жылға қарай аяқталуға тиіс. Қажетті дайындық жұмыстарын жүргізгеннен кейін Ақмолаға бірінші кезекте ең басты мемлекеттік органдар, сондай-ақ, бірқатар аса маңызды министрліктер мен ведомстволар көшеді. Сәулетшілердің шамалауы бойынша астаналық әкімшілік орталығын 300-400 гектар жерге қаланың оңтүстік шетіне жеке тұрғызған дұрыс. Дипломатиялық корпус қала шегінен тыс жерге орналасатын болады.

Жекелеген министрліктер мен ведомстволарды республиканың жаңа астанасына көрші жатқан қалаларға көшіру дұрыс тәрізді, бірақ, бұл уақытша шара болмақ. Алайда, басқару құрылымдарын басқарылатын объектілердің неғұрлым ірілеріне барынша жақындатуы керек болған кезде, бұл тұрақты сипат алуы мүмкін. Мысалы, Ғылым академиясын, шығармашылық одақтарды, кейбір министрліктерді Алматыда қалдырған дұрыс.

Халықтың және өндіргіш күштердің республика аумағы бойынша біржақты орналасуын біртіндеп жеңіп шығу да нақты жүзеге аспақ.

Астананы көшіру солтүстік аймақтарда инновациялық және ғылымға негізделген өндіріс орындарын, прогресшіл ауыл шаруашылық машиналарын жасауды және ауыл шаруашылық өнімдерін ұқсату индустриясының кең жүйесін жедел дамытуға жағдай жасайтын болады. Кезі келгенде, Ақмола арқылы біз тек жаңа қоғамдық-саяси ғана емес, сонымен қатар, маңызы жағынан Алматыдан кейінгі Қазақстанның екінші ғылыми, мәдени және іскер орталығына қол жеткізетін боламыз.

Астананы көшіруге жұмсалатын шығындардың ішінде басы бүтін жұмсалатыны — таза көшіруге кететін қаржы. Қалғандары — күрделі қаржы есебінен жүргізіледі. Олардың есебінен тұрғызылған мүліктердің бәрі мемлекеттің ұлттық байлығын көбейтеді. Мамандардың бағалауы бойынша Ақмолада бір шаршы метр тұрғын үй және қызмет үйлерін салу Алматымен салыстырғанда едәуір арзанға түседі, бұл шығынды қысқартуға мүмкіндік береді.

Республика Алматы арқылы бұрынғысынша мемлекеттегі қоғамдық-саяси өмірде елеулі түрде әсер ететін өзіндегі іскер, қаржылық, ғылыми және мәдени орталықты сақтап қала беретін болады.

Елдің ауқымды мүдделері туралы ойласақ, әлдебір тұрмыстық тұрғыдан қолайлылықты емес, астананы көшіру пісіп-жетілген және объективті қажеттілік, маңызы зор саяси және экономикалық қадам.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖАҢА АСТАНАСЫ

*Қазақстан Республикасы Президентінің
"Ақмола қаласын Қазақстан Республикасының
астанасы деп жариялау туралы"*

Жарлығы

1997 жылғы қазанның 20-сы

"Қазақстан Республикасының астанасы туралы" Қазақстан Республикасы Президентінің 1995 жылғы 15 қыркүйектегі Заң күші бар Жарлығына, "Қазақстан Республикасының астанасын көшіру туралы" Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің 1994 жылғы 6 шілдедегі № 106 қаулысына сәйкес қаулы етемін:

1. Ақмола қаласы 1997 жылғы 10 желтоқсаннан бастап Қазақстан Республикасының астанасы болып жариялансын.

2. Ақмола қаласының Қазақстан Республикасының астанасы ретінде ресми тұсаукесері 1998 жылғы 10 маусымда өткізілсін.

3. Қазақстан Республикасының Үкіметі, Қазақстан Республикасы Президентінің Іс басқармасы, Жоғарғы және орталық мемлекеттік органдарды Ақмола қаласына орналастыру жөніндегі мемлекеттік комиссия осы Жарлықтың орындалуын қамтамасыз ететін болсын.

4. Осы Жарлық жарияланған сәтінен бастап күшіне енеді.

*Қазақстан Республикасының
Президенті Н.НАЗАРБАЕВ*

АҚМОЛАНЫҢ ЖҰЛДЫЗДЫ САҒАТЫ ТУДЫ

*Президент Н. Ә. Назарбаевтың Ақмолаға
Қазақстанның мемлекеттік рәміздерін жеткізген
салтанатта сөйлеген сөзінен*

1997 жыл, қарашаның 8-і

... Бүгін жаңа Астанаға Көгілдір туымыз, Елтаңбамыз, басқа да белгілеріміз жеткізілді. Ол — біздің мемлекеттігіміздің, тәуелсіздігіміздің рәміздері. Қазірдің өзінде Ақмолада мемлекеттік басқару органдары өз жұмысын бастап кетті. Бір сөзбен айтқанда, Ақмола еліміздің басты қаласына айналды, енді ең жауапты шешімдердің бәрі осы жерде қабылданады.

Иә, Ақмоланың жұлдызды сағаты туды. Тарихтың ұлы көші бойында бұл қаланың басынан өткергені де аз емес. Сарыарқаның төсінде, ұлы керуен жолының үстінде тұрғандықтан халықтардың бір-бірімен бауырласуының, рухани байланыста болуының орталығына айналды. Ол көптеген халықтардың өкілдері үшін туған ошаққа, аталы шаңыраққа айналды. Осы бір бауырластық, өзгені жатсынбау сезімі ХХ ғасырда бүкіл бұрынғы одақтағы қалың оқиғалардың ортасынан көрінуіне себеп болды. Ал үшінші мың жыл табалдырық аттар қарсаңда астана болу мәртебесі оның маңдайына жазылды. Бұл тамаша жетістік, ол ерік-жігерді, табандылықты, бірлік пен келісімді талап етеді. Сондықтан да бірінші кезекте, ақмолалықтар, қала берді бүкіл қазақстандықтар осы бір таңдау мен талаптың жолынан шығар деген көңілдегі сенім орнығып отыр.

...Енді сіздер астаналық тұрғындар болып саналасыздар, ал бұл, маған сеніңіздер, жоғары мәртебе, ол әрбір адамға

үлкен жауапкершілік жүктейді. Бүкіл дүниежүзінде астана тұрғындары, бейнелеп айтқанда, сол елдің ажары мен келбеті болып табылады. Сіздердің барлықтарыңызды жақсы білгендіктен: ақмолалықтар өзінің беделін жоғары ұстайды, астаналық тұрғындар атағына сай болады деп білемін.

...Өмір — асау өзен. Оның да өз арнасы, жаңару ағысы болады. Астананың көшірілуі — соның жарқын айғағы, ол еліміздің түрлі салалары мен аймақтарына қуатты серпін, жаңа мүмкіндіктер беретіндігі сөзсіз. Бұл оқиға нарықты экономикаға бетбұрысты кезеңде жетекші, қуатты қозғаушы күшке айналуға, ұлттық мақтаныш сезімді, қазақстандық патриоттық саналылықты оятуға тиіс...

БҰЛ ЖЕРДЕ ЕНДІ ОТАНЫМЫЗДЫҢ ЖҮРЕГІ СОҒУДА

*Президент Н. Назарбаевтың Қазақстан
халқына үндеуі*

1997 жылғы желтоқсанның 10-ы

Бүгін біз, Қазақстан Республикасының жоғары өкімет органдары, Ақмола қаласының 1997 жылғы желтоқсанның 10-ынан бастап мемлекетіміздің астанасы болып табылатыны жөнінде салтанатты түрде мәлімдейміз.

Бұдан былай және ғасырдан ғасырға, осында ұлан-байтақ елдің кіндігінде халық тағдыры үшін өміршең маңызы бар шешімдер қабылданатын болады. Бұл жерде Отанымыздың жүрегі соғуда. Осы жерден Қазақстан үшінші мыңжылдықтың табалдырығында өзінің тарихи тағдырын айқындайтын болады.

Біз өз мақсаттарымыз бен негізгі принциптеріміздің сабақтастылығын қуаттаймыз. Ежелгі қазақ жеріндегі барлық ұлттық топтардың мәдени және тарихи өзектестігінің терең тамырлары Қазақстанның көпұлтты халқының азаматтық және мәдени бірлігі арна тартар бастау бұлақ болып табылады. Аумақтық тұтастық дегеніміз — тек, құқықтық норма ғана емес. Мұның өзі әрбір қазақстандық үшін киелі қарғида. Оны сақтау біз үшін жоғары басымдық болып қала береді, өйткені, бабаларымыз ғасырлар бедерінде білектің күшімен, найзаның ұшымен жан сала қорғап қалған Орталық Азияның Каспийден Алтайға дейін құлаш кере жазылып жатқан орасан зор кеңістігі, бүгінгі ғана емес, келер ұрпақтың да игілігі.

Қазақстан еуразиялық ел болып табылады. Ақмола — Еуразия құрылығының географиялық кіндіктерінің бірі.

Біздің таңдауымыз уақыт өте келе бұл қаланың осынау ұлан-ғайыр алып құрылықтың қуатты коммуникациялық орталықтарының біріне айналатындығымен де айқындалады. Ілгерілеп даму үстіндегі еуразиялық кеңістіктің экономикалық, технологиялық және ақпарат ағындары ХХІ ғасырда біздің жаңа астанамыз арқылы да көктеп өтетін болады. Астананы Ақмолаға көшіру, біздің бейбіт әрі сан бағдарлы сыртқы саясатымызға кері әсер етпейді. Ол біздің Шығысқа да, Батысқа да, сол сияқты Оңтүстікке де, Солтүстікке де ашықтығымыздың нышанды көрінісі де болып табылады.

Қазақстан өз тарихында тұңғыш рет бірегей маңызы бар құжатқа — елдің 2030 жылға дейінгі даму стратегиясына ие болды. Біздің өз болашағымыз туралы бұрынғыдай қиял-елестер нысанында емес, байсалды әрі дәл тұжырымдалған болжам нысанындағы топшылауымыз бар. Қазақстан өзінің барлық азаматтары азат қана емес, ауқатты да болып, ертеңгі күніне сенімділікпен қарай алған жағдайда ғана өркениетті мемлекетке айналады. "Қазақстан-2030" стратегиясы экономикалық құжат қана емес, бұл — Қазақстанның барша халқының мүдделерін ұштастырып-үйлестіру жолы. Біздің баршамыздың ортақ игілігіміз оның іске асырылуына тікелей байланысты.

Өтпелі уақыттың қиындықтарына көзжұмбайлық жасауға болмайды. Бүгінгі таңда, ұлттық тарихымыздың бетбұрыстық кезеңінде, отандастарымыздың елеулі бөлігі мұқтаждық пен жоқшылыққа душар болып отырған сәтте, әрбір Қазақстандық ағайынның күйзелісінен тыс қала алмайды. Кедейлік жеке азаматтың да, тұтас елдің де еңсесін түсіреді. Осы бір шапағатты күні біз тұрмысы төмен азаматтарға қолдау жасау жөнінде Жалпыұлттық қор құру туралы шешім қабылдадық. Ал Президенттің, Парламент депутаттарының, Үкімет мүшелерінің жеке жарналары осыған қосылған алғашқы үлес болсын. Осы залда қатысып отырған баршамызды, барлық билік